Aan de leden

Datum
8 april 2022
Kenmerk
COS/U202200287
Lbr. 22/022
Telefoonnummer
070 - 3738393
Bijlage(n)
-

Onderwerp
Stand van zaken gesprekken kabinet

Geachte leden van college en gemeenteraad,

In deze ledenbrief informeren we u over de voortgang van de gesprekken met het nieuwe kabinet over de financiële positie van gemeenten. Het financieel kader voor de periode 2023 – 2026 is relevant voor de nieuw te vormen colleges. Na onze eerste reactie (‘valse start van het kabinet’) hebben wij u in de ledenbrief van 4 februari jl. een nadere duiding gegeven van de gevolgen van de startnota van het kabinet voor gemeenten. Ook hebben we u meegenomen in onze weging van het coalitieakkoord en de koers voor de gesprekken met het nieuwe kabinet. Opzienbarend in het coalitieakkoord was het niet volgen van de financiële reeks uit de uitspraak van de Commissie van Wijzen voor de Jeugdzorg en deze vanaf 2025 met € 500 miljoen te verminderen. Verder namen we u mee in de financiële onduidelijkheid vanaf 2026. Inmiddels zijn we een aantal overleggen verder. De laatste daarvan was eind maart met minister Bruins Slot en staatssecretaris Van Rij, samen de beheerders van het gemeentefonds.

Goede samenwerking in crisissituatie
De afgelopen twee jaar hebben we laten zien als één overheid te werken in uitzonderlijke crisissituaties. Waar de gevolgen van de coronacrisis nog goed voelbaar zijn voor veel van onze inwoners, ondernemers en voor de gemeentelijke organisaties, zetten we ons naast onze reguliere taken nu ook vol in voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne. Ook voor inwoners die gedupeerde zijn in de toeslagenaffaire werken we samen met het rijk aan herstel. Allemaal voorbeelden waarin gemeenten hun uitvoeringskracht laten zien. In de praktijk doet het rijk regelmatig een groot beroep op gemeenten en gemeenten zijn altijd bereid hun verantwoordelijkheid te nemen.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435 | 2500 GK Den Haag
070 - 373 83 93 | info@vng.nl

Gezamenlijke maatschappelijke opgaven
Deze manier van samenwerken is wenselijk. Het is nooit zo dat slechts één overheidslaag een maatschappelijke opgave kan aanpakken. Er zijn altijd meerdere overheidslagen en maatschappelijke partners bij betrokken. De VNG gaat in al haar gesprekken met het rijk uit van de ambitie samen te werken als één overheid. We voelen ons gezamenlijk verantwoordelijk voor maatschappelijke opgaven, of het nou gaat om woningbouw, stikstof, klimaat en energie, digitalisering, jeugdzorg of het sociaal domein. Het betreft allemaal opgaven waarvoor het coalitieakkoord van het rijk forse ambities bevat en waar ook gemeenten mee aan de slag willen.

Op weg naar een nieuwe financieringssystematiek
In het coalitieakkoord kondigt het kabinet een nieuwe financieringssystematiek aan, ingaande 2026, waarbij de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken. Aan een groter eigen belastinggebied hebben we altijd voorwaarden verbonden. Waaronder het feit dat het gemeentefonds op orde moet zijn voor het kunnen uitvoeren van medebewindstaken en dat er per saldo geen sprake kan zijn van een toename in de lastendruk voor onze inwoners. De rijksbelastingen zullen dus gelijktijdig omlaag moeten om de toename van lokale financiële armslag te compenseren.

Deze nieuwe financieringssystematiek moet ervoor zorgen dat gemeenten en provincies meer stabiliteit en autonomie krijgen. Omdat deze nieuwe financieringssystematiek nog uitgewerkt moet worden heeft het kabinet ervoor gekozen vanaf 2026 het accres niet te berekenen, maar vast te zetten op een plus van € 1 miljard t.o.v. de miljoenennota 2022 voor gemeenten en provincies samen. Onder meer in de ledenbrief van 21 december jl. wezen wij u er al op dat vanaf 2026 het accres hierdoor een forse teruggang laat zien. Als dit bewaarheid wordt heeft dit grote consequenties. Dit ‘ravijn’ bedraagt € 2 tot 3 miljard in 2026 t.o.v. de bestaande systematiek van samen trap op, samen trap af. Dit tekort loopt ieder jaar op met circa € 1 miljard. Dus in 2027 is het al gegroeid naar € 3 tot 4 miljard.

We kunnen ons niet voorstellen dat het kabinet vanaf 2026 zo’n financieel gat voor gemeenten laat ontstaan. Gemeenten kunnen dan namelijk niet meer bijdragen aan de ambities voor de grote maatschappelijke opgaven uit het coalitieakkoord. Zolang er geen ruimte wordt geboden voor het aangaan van nieuwe structurele lasten, zal dit nu direct al zijn schaduw vooruit werpen op de ambities die gemeenten tijdens hun nieuwe bestuursperiode kunnen nastreven. Daar willen we echter geen voorschot op nemen. Vandaar dat wij pleiten voor stabiele financiële uitgangspunten. We gaan uit van het principe van samen trap op, samen trap af dat de basis vormt voor de huidige in gezamenlijkheid afgesproken normeringssystematiek, de Gemeentewet en de uitgangspunten voor interbestuurlijke en financiële verhoudingen. Wij vertrouwen er dan ook op dat er zo snel mogelijk een oplossing komt voor 2026 en verder. Dit sluit aan bij het advies van de Raad van State (RvS). Zij adviseert het kabinet om dit voorjaar te komen tot een meerjarig budgettair kader voor medeoverheden en zo nieuwe colleges meer financiële zekerheid te geven. Ook wijst de RvS op het belang van de grote maatschappelijke opgaven en transities en dat dit ook uitvoeringskracht en investeringen van medeoverheden vraagt. Ten slotte geeft het Centraal Planbureau aan dat sommige financiële reeksen in het coalitieakkoord onvoldoende zijn uitgewerkt om de beoogde besparing te realiseren en neemt ze dan ook niet mee in haar doorrekening.
Desondanks is de financiële ruimte in de toekomst wel een zeer serieuze zorg en laten wij eventuele gevolgen in kaart brengen.

Dringend verzoek tot duidelijkheid
Terwijl het rijk net klaar is met haar coalitieakkoord, zijn bijna alle gemeenten net gestart met coalitieonderhandelingen. De nieuwe colleges en gemeenteraden zijn wettelijk verplicht een begroting op te stellen die structureel en reëel in evenwicht is. Dat begint al direct in de nieuwe bestuursperiode met de begroting 2023 waarin de meerjarenraming t/m 2026 moet worden opgenomen. Doordat het accres vanaf 2026 niet is berekend is er onduidelijkheid over de investeringscapaciteit van gemeenten. De fondsbeheerders begrijpen deze onzekerheid en starten op korte termijn een traject om (meer) duidelijkheid te geven over de hoofdinrichting van de nieuwe financieringssystematiek. In het debat van de Tweede Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken op 7 april jl. heeft de Kamer het voorstel gedaan om bij dit traject een onafhankelijk procesbegeleider te betrekken. De minister van BZK heeft in dit debat aangegeven dit een goed idee te vinden. De VNG heeft bij de fondsbeheerders aangedrongen om duidelijkheid in de voorjaarsnota van het rijk (uiterlijk 1 juni). Deze duidelijkheid zit voor ons op de vormgeving van de nieuwe systematiek zelf, maar gaat ook over de additionele financiële ruimte die ermee gepaard gaat.

ALV
Zoals u hierboven heeft kunnen lezen kan het volgens ons niet waar zijn dat het rijk gemeenten een financieel 'ravijn' instort. De gevolgen voor inwoners zouden omvangrijk zijn en ook kunnen gemeenten dan niet bijdragen aan de grote maatschappelijke opgaven uit het coalitieakkoord.
Gezien dit enorme gevolgen heeft als dit wel bewaarheid wordt, blijven we dit nauwlettend volgen. Ook brengen we zelf in kaart wat de eventuele gevolgen zouden zijn.

Eind mei zullen we op basis van onze eigen beelden en de uitkomsten van de onafhankelijke (proces)begeleider een nieuwe ronde van gesprekken ingaan met het kabinet, met als doel dat het kabinet gemeenten op zo kort mogelijke termijn structurele financiële duidelijkheid biedt. Bij de ALV stellen we vast of de geboden oplossing voor 2026 en verder voldoet. Wij gaan ervan uit dat het rijk gemeenten voldoende ruimte biedt voor de langere termijn. Als dat niet het geval is zal dat uiteraard grote consequenties hebben voor de reële ambities van gemeenten en voor de samenwerking met het rijk. We lopen niet vooruit op de mogelijke impact hiervan. De VNG draagt er zorg voor dat we tijdens de ALV het goede gesprek kunnen voeren over de mogelijke consequenties.

De VNG blijft met het kabinet in gesprek over de grote maatschappelijke opgaven. De uitvoerbaarheid van de opgaven ook op de lange termijn zullen ook onderdeel van eventuele afspraken moeten zijn. De VNG kan alleen afspraken maken onder voorbehoud van gedegen financiële en interbestuurlijke afspraken.

Hieronder informeren wij u kort over enkele actuele thema's:
- Hervormingsagenda jeugd: De VNG zal pas weer meewerken aan de gezamenlijke Hervormingsagenda, indachtig de resolutie die door de ALV is vastgesteld, als de principe-uitspraak is gedaan dat de bewijslast voor extra kostenbeperkende maatregelen bij het kabinet ligt en dat gemeenten niet de rekening krijgen en het risico dragen voor niet te realiseren bezuinigingen. In de Eerste Kamer is een motie aangenomen die het kabinet oproept om zo snel mogelijk met een oplossing te komen.
- Fondsen: De aanspraak die gemeenten op de verschillende fondsen[1] kunnen maken (en op welke voorwaarden) is nog onduidelijk. Focus voor de VNG is hierbij gebiedsgerichte inzet. Het

[1] Klimaat- en transitiefonds, stikstoffonds, middelen voor vrij onderzoek, mobiliteitsfonds, Deltafonds, regiodeals, woningbouwimpuls, volkshuisvestingsfonds en het Nationaal Groeifonds

risico bestaat dat de vormgeving een belemmering geeft in de uitvoering. Zorg uit het veld is dat ieder fonds (en subonderdelen daarvan) eigen voorwaarden en procedures krijgt, ze niet op elkaar aansluiten, ze te sectoraal van opzet zijn en niet geschikt zijn voor een gebiedsgerichte aanpak die nu zo hard nodig is. De VNG wil graag met het rijk bestuurlijk in gesprek waarin alle fondsen in samenhang worden besproken.

- Vastzetten accres: De fondsbeheerders hebben de gemeenten en provincies aangeboden om het accres voor de periode 2022-2025 vast te zetten. Het rijk wil de accresreeks vastzetten met de Voorjaarsnota. De VNG heeft aangegeven niet te weten waar we dan ‘ja’ of ‘nee’ tegen zeggen. We kennen nu nog niet de accresreeksen van dat moment. We hebben aangegeven daarom nu niet tot vastzetten te kunnen overgaan. Daarnaast is het de koninklijke weg om eerst in gezamenlijkheid een normeringssystematiek af te spreken voor de periode 2022-2025. Daarbij zijn herstel van de evenredigheid en transparantie voor de VNG het vertrekpunt. Het moet voor ons navolgbaar zijn hoe de accres-bedragen worden berekend. Ook om te kunnen vaststellen wat ons evenredige aandeel is na 2025.
- Herijking gemeentefonds: op 5 april jl. heeft u een brief van de fondsbeheerders ontvangen waarin zij aankondigen de nieuwe verdeling per 1 januari 2023 in te voeren. Hierover ontvangt u binnenkort een aparte ledenbrief.

In gesprek met u

Wij streven ernaar om u als leden zo veel mogelijk te betrekken bij onze afwegingen. Daarvoor spreken we buiten de reguliere governance (bestuur en commissies) ook met de provinciale netwerken, een klankbordgroep van gemeenten en daarnaast met een ‘ronde langs de velden’ met zo veel mogelijk (groepen van) bestuurders. Over specifieke maatschappelijke opgaven zullen regelmatig afstemmingsoverleggen worden georganiseerd. Over de Hervormingsagenda Jeugd spreken we met de BJ42. Vanzelfsprekend staan we ook open voor andere gesprekken.

Tot slot

Wij zien er naar uit u weer fysiek te ontmoeten tijdens het VNG jaarcongres op 28 en 29 juni. De samenwerking met het kabinet en de stand van zaken op dat moment zijn uiteraard onderwerp van gesprek op onze ALV.

Daarnaast kunt u voor meer informatie contact opnemen met het programmateam Uitwerking Coalitieakkoord, via info@vng.nl.

Met vriendelijke groet,

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Mr L.K. Geluk
Algemeen directeur